

وقف در قرن ۲۱

(با نگاهی بر گذشته و آینده)

علیه سادات طباطبائیان

سرشناسه: طباطبائیان، عطیه سادات، ۱۳۵۷ -
 عنوان و نام پندآور: وقف در قرن ۲۱ (با نگاهی بر گذشته و آینده) / عطیه سادات طباطبائیان؛
 ویراستار: کتابون امیراحمدی.
 مشخصات نشر: تهران: ایده نو، ۱۳۹۲. مشخصات ظاهری: ۲۲۲ ص. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۵۲-۰۰۷-۱
 وضعیت فهرست نویسی: نه
 یادداشت: کتابخانه: ص. [۲۱۷] - ۲۲۱.
 موضوع: وقف -- ایران -- تاریخ -- موضوع، وقف (فقه)
 رده بندی کنگره: B/P۱۹۲/۷۲/۱۳۹۲ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۲ شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۰۹۰۲۵

نام کتاب: وقف در قرن ۲۱ (با نگاهی بر گذشته و آینده)

مؤلف: عطیه سادات طباطبائیان

ویراستار: کتابون امیراحمدی

ناشر: انتشارات ایده نو

طراح جلد: محمد مسعود طبیبی

طراح جلد: محمد مسعود طبیبی

نویسندگان: محمد مسعود طبیبی

نویسندگان: محمد مسعود طبیبی

قیمت: ۱۰۰۰ ریال

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، کوچه دروز، پلاک ۷

تلفن: ۶۶۴۱۴۴۱۵ نمابر: ۶۶۹۶۰۸۳۵

کد پستی: ۱۳۱۳۶۸۴۶۳۳ صندوق پستی: ۱۳۱۴۵-۱۰۷۵

www.newideabook.com info@newideabook.com

فهرست

۱۳	 سخن ناشر
۱۷	 سخن نویسنده
۲۱	 فصل اول
۲۱	 وقف در ایران، قبل و بعد از اسلام
۲۳	 ۱ - وقف در ایران باستان
۲۴	 ۲ - وقف در آیین زرتشت
۲۶	 ۳ - وقف در سرزمین‌های بین‌النهرین و رود نیل
۲۷	 وقف در سرزمین رود نیل
۲۷	 ۴ - وقف در کشورهای غربی
۲۸	 وقف در نظام حقوقی قدیم انگلیس
۲۹	 ۵ - وقف در ایران بعد از اسلام و سرزمین‌های خلافت اسلامی (بنی امیه، بنی عباس) ...
۳۲	 ۶ - مفهوم وقف در قرآن
۳۲	 الف - وقف در قرآن
۳۳	 ب - تشویق به وقف
۳۵	 ج : تشویق از راه نشان دادن معیار انسانی و شخصیت
۳۶	 د: تشویق از راه پیشگیری
۳۶	 ه : بستر وقف در خانواده

- و: هدف نهایی وقف از دیدگاه قرآن ۳۹
- ز: مبارزه با وسوسه‌های درونی ۴۰
- ۷ - وقف در سیره نبوی ۴۲
- الف - اموال وقف شده پیامبر ۴۲
- ب- خطبشی و سیاست نبوی در مسئله وقف ۴۴
- ج - ذهنیت حاکم بر تحلیل اموال نبوی ۴۴
- د - کارآمدی و تداوم وقف نبوی ۴۵
- ۸ - وقف در سیره ائمه اطهار ۴۶
- الف - موقوفه‌های امیرالمؤمنین ۴۶
- وقف خانه ۴۷
- وصیت امیرالمؤمنین در مورد اداره اموال موقوفه او ۴۷
- ب: موقوفه‌های حضرت زهرا (س) ۴۸
- ۹ - تعریف فقهای امامیه و اهل سنت درباره وقف ۴۸
- الف - فقهای امامیه ۴۹
- ب - فقهای شافعی ۴۹
- ج - فقهای حنفی ۵۰
- د - فقهای مالکی ۵۰
- ه - فقهای حنبلی ۵۰
- ۱۰ - اصطلاحات وقف ۵۰
- ۱۱ - انواع وقف ۵۱
- فصل دوم ۵۳
- کارکرد عبادی - فرهنگی نهاد وقف ۵۳
- ۱ - مراکز عبادی (مساجد، کلیساها، معابد) ۵۵
- ۲ - مدارس ۵۷
- آموزش در مدارس ۵۷

۶۰	 دشواری‌های وقف در مؤسسات آموزشی
۶۲	 ۳ - کتابخانه‌ها
۶۲	 الف : تأسیس کتابخانه‌ها
۶۳	 ب : کتابخانه‌های نظامیه‌ها
۶۴	 کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی
۶۷	 ۴ - مراکز درمانی
۶۸	 الف: وقف بر بیمارستان‌ها
۶۹	 ۱- املاکی که جهت تأسیس بیمارستان وقف شد
۷۰	 ۲ - خیرین وقف که املاک خود را جهت تأمین هزینه‌های مراکز درمانی یا بیماران خاص وقف کرده‌اند
۷۱	 ۳ - وقف مراکز درمانی غیرانتفاعی و بیمارستان
۷۲	 ۵ - مصارف عمرانی
۷۳	 الف: وقف بر کاروانسراها
۷۳	 ب : وقف بر قنات و چاه‌های آب
۷۴	 ج : وقف بر پلها
۷۴	 ۶ - وقف بر قبور ائمه اطهار و امامزادگان
۷۶	 سلسه صفویان
۷۶	 نادرشاه افشار
۷۶	 قاجاریان
۷۷	 ۷ - وقف بر آداب و مراسم مذهبی (اعیاد و سوگواری‌ها)
۸۱	 فصل سوم
۸۱	 کارکرد اجتماعی نهاد وقف
۸۳	 ۱ - کارکرد اجتماعی نهاد وقف
۸۴	 ۲ - کارکرد اجتماعی - اقتصادی نهاد وقف
۸۵	 ۳ - کارکرد اجتماعی - اداری نهاد وقف

۸ / وقف

۴. اصول بنیادین اجتماعی نهاد وقف ۸۶
- ۵ - هزینه تحصیل ۸۷
- ۶ - نشر فرهنگ و ادب ۸۸
- الف - چاپ و نشر آثار دینی و اجتماعی ۸۸
- ب - وقف کتاب ۸۹
- نقش وقف در حفظ میراث علمی ۸۹
- قرآن کهن‌ترین کتاب وقفی در تمدن اسلامی ۸۹
- مصحف‌های وقفی ۸۹
- اقسام وقف کتاب ۸۹
- ج - حمایت از مؤسسات فرهنگی و ادبی ۹۰
- ۷ - حمایت از فقرا و مستمندان ۹۱
- ازدواج ۹۲
- حمایت از یتیمان و زنان بی‌سرپرست ۹۲
- فصل چهارم ۹۳
- نقش حکومت‌ها در ماندگاری یا تخریب وقف ۹۳
- ۱ - سیاست حکومت‌ها در حمایت از نهاد وقف ۹۶
- ۲ - بی‌توجهی حکومت در حمایت از نهادهای وقفی ۹۷
- ۳ - عدم کفایت حاکمان ۱۰۱
- ۴ - نحوه برخورد با شکایات واقفان ۱۰۲
- ۵ - شکایت از متولیان (سودجویان و متصرفین اموال وقفی) ۱۰۴
- ۶ - شرح نقش موقوفه‌خواران و تعدی آنها به موقوفات ۱۰۶
- ۷ - تأثیر مسائل محیطی و بلایای طبیعی از قبیل قحطی و خشکسالی بر موقوفات ... ۱۰۸
- فصل پنجم ۱۱۱
- ساختار و تاریخ وقف در سلسله‌های ایرانی ۱۱۱
- ۱ - سامانیان ۱۱۳

۱۱۴	۲ - آل بویه
۱۱۵	۳ - سلجوقیان
۱۱۶	۴ - ایلخانیان
۱۱۹	۵ - تیموریان
۱۲۰	۶ - قراقوینلو و آق قوینلو
۱۲۱	۷ - صفویان
۱۲۹	۸ - افشاریان
۱۳۱	۹ - زندیه
۱۳۲	۱۰ - قاجار
۱۳۳	نهاد وقف قبل از نهضت مشروطه
۱۳۶	تشکیلات وزارت معارف و اوقاف قبل از تأسیس وزارتخانه
۱۳۹	اوقاف و مجلس در پنج دوره قانونگذاری
۱۴۴	سیاست‌های پهلوی در خصوص اوقاف
۱۴۵	پهلوی (رضاخان)
۱۴۵	قوانین تصویب شده‌ی اوقاف در زمان رضاشاه
۱۴۸	تأثیر اصلاحات مدرن‌سازی رضاشاه بر موقوفات
۱۵۱	وقف در دوره محمد رضا شاه
۱۵۳	۱۲ - جمهوری اسلامی
۱۵۷	فصل ششم
۱۵۷	وقف در قرن ۲۱ نگاهی به آینده عبادی - فرهنگی وقف
۱۵۹	۱ - اصل ضرورت و استمرار وقف در قرن ۲۱
۱۶۰	۲ - ضرورت استمرار وقف در حوزه عبادی - فرهنگی
۱۶۲	۳ - ضرورت استمرار وقف در ایجاد هماهنگی با مؤسسات عام‌المنفعه
۱۶۵	۴ - ضرورت استمرار وقف در حوزه ارزش‌ها و تداوم آن در طبقات اجتماعی
۱۶۶	۵ - ضرورت استمرار وقف در حوزه همبستگی ادیان الهی

- ۶- ضرورت استمرار وقف در حوزه سازمان‌های خبررسانی به مردم (ماهواره‌ها، اینترنت، شبکه‌های تلویزیونی) ۱۶۸
- ۷- ضرورت استمرار وقف در حوزه نظام‌های آموزشی ۱۷۰
- ۸- ضرورت استمرار وقف در حوزه مراکز تحقیقاتی - پژوهشی و فناوری ۱۷۱
- ۹- نهاد وقف در قرن ۲۱ و پیوند با اندیشمندان و نخبگان جامعه ۱۷۲
- ۱۰- نهاد وقف در قرن ۲۱ و گسترش ارزش‌های اخلاقی و انسانی ۱۷۳
- ۱۱- نهاد وقف در قرن ۲۱ و ارتباط جامعه و دولت ۱۷۴
- ۱۲- نهاد وقف در قرن ۲۱ و پیوند طبقات جامعه ۱۷۵
- ۱۳- نهاد وقف در قرن ۲۱ و انجام پژوهش‌های تحقیقاتی در خصوص علل و اسباب عقب‌ماندگی مسلمانان ۱۷۶
- ۱۴- نهاد وقف در قرن ۲۱ و خطر سکوت ۱۷۷
- فصل هفتم ۱۷۹
- وقف در قرن ۲۱؛ نگاهی به آینده اقتصادی وقف ۱۷۹
- ۱- ضرورت استمرار وقف در حوزه اقتصادی ۱۸۱
- ۲- بررسی شیوه‌های جدید بهره‌وری اقتصادی وقف ۱۸۲
- ۳- وقف اسکناس و پول ۱۸۴
- الف: وقف اسکناس و پول ۱۸۴
- ب: وقف مالکیت شیء ۱۸۵
- ج: تملیک مال به موقوفه ۱۸۵
- د: شرط تبدیل موقوفه ۱۸۵
- ۴- تأسیس بنیاد خیریه و تملیک اموال به آن ۱۸۶
- راه‌کارهای عملی ۱۸۷
- ساختار سازمانی فعالیت وقف پول ۱۸۷
- جلوگیری از سقوط ارزش اوقاف پول ۱۸۹
- ۴- راه‌های بهره‌گیری از وقف و وجوه خیریه در بازار سرمایه ۱۸۹

۱۹۳	۱ - آستان قدس رضوی
۱۹۳	۲ - مجتمع سوران
۱۹۴	۳ - کاشی گوهرشاد
۱۹۴	۴ - اسوه
۱۹۵	۵ - شرکت همگام خودرو
۱۹۵	۶ - مؤسسه صندوق عمران موقوفات کشور
۱۹۵	۷ - بنیاد فرهنگی البرز
۱۹۶	۸ - برخی دیگر از موقوفات
۱۹۷	۹ - ضرورت استمرار وقف در حوزه وقف سرمایه در اروپا و کشورهای اسلامی
۲۰۲	۱۰ - ویژگی‌های صندوق‌های وقف در کشورهای توسعه یافته
۲۰۲	الف: هدفمند بودن صندوق‌های وقفی
۲۰۲	ب: تنوع صندوق‌های وقفی
۲۰۳	ج: سازمان وقف
۲۰۳	د: تخصیص بهینه‌ی دارایی‌ها در صندوق‌های وقفی
۲۰۳	۱۱ - جمع‌بندی و نتیجه‌گیری و پیشنهادات در حوزه وقف
۲۰۷	ضمائم
۲۰۹	اصطلاحات وقف
۲۰۹	تفاوت بین حبس و وقف
۲۱۱	شرایط مال موقوفه
۲۱۲	شرایط واقف
۲۱۲	شرایط موقوف علیه
۲۱۳	ابدال و استبدال در موقوفات
۲۱۵	تکلیف وقف پس از فروش
۲۱۵	تبدیل به احسن نمودن موقوفات

www.ketab.ir

سخن ناشر

در طول حیات بشر تا امروز درباره دلیل امتیاز انسان بر سایر مخلوقات، فلاسفه و اندیشمندان بزرگ نظرات متفاوتی بیان کرده‌اند.

شناخت خود این امتیاز توسط انسان و تکاپو برای پی‌بردن به علل آن، خود از مصادیق مهم برتری انسان بر سایر موجودات می‌باشد؛ این فهم خودآگاه از خویش و محیط اطراف موجب شد که انسان همواره در حال، گذشته خویش را برای ساختن آینده‌ای بهتر به چالش بکشد و با کشف و خلق مداوم، آینده خویش را معماری کند و به سوی شرایطی برتر از قبل بازسازی کرده، سامان بخشد.

این ویژگی جادویی در عملکرد نوع بشر در سیر تاریخ حیاتش هرگز منحصر به امور مادی نبوده است بلکه جلوه‌های معنوی و عاطفی آن، حکایت از تقیّد ارزشی وجود آدمی دارد که در قالب فضیلت‌هایی رخ نموده که در قلمرو هنجارهای منطقه‌ای شکل گرفته‌اند.

ارزش و فضیلت با مسئولیت‌پذیری و عدم بی‌تفاوتی در انسان لازم و ملزوم یکدیگرند، مطالعه سیر تاریخ تحول و تکامل بشر بیانگر این واقعیت است که انسان در مسیر حیاتش همواره خویش را آزاد مطلق نپنداشته و متناسب با هنجارهای منطقه‌ای، خود را ملزم به تعاملات نسبی دانسته و آن نسبت در نظرش وجهه ارزشی یافته و خود را مقید به رعایت آن کرده است و هر زمان که از آن تعدی کرد احساس گناه و شرم کرده است. شاید بتوان گفت قوانین و قواعد روابط بشری در مناطق مختلف بر این اساس تعریف و جرح و تعدیل شده و می‌شود.

از مصادیق و نشانه‌های اولیه تقیّد ارزشی ذاتی انسان بر سایر مخلوقات این است که آدمی همین که خود را عریان فهمید، شرم کرد و پوشش برگزید.

موجودی که به عریان بودن خویش نگاهی متفاوت از سایر موجودات دارد یعنی به عالی‌ترین دریافت که درک ارزش‌هاست مزین و ممتاز است و موجودیتش به لحاظ نظری و عملی با ارزش‌ها پیوندی توحیدی و تفکیک ناشدنی دارد.

مخلوقی که وجودش وحدتی است از ماده و معنا و فهم ارزشی، وی را متمایز از سایر مخلوقات کرده، فطرتاً نسبت به آنچه به شناختش نایل می‌آید بی‌تفاوت نبوده و همواره با جذب و دفع، جمع و منع معنا یافته و احساس مسئولیت و مأموریت کرده است.

انعکاس این احساس در سیر تاریخ تحول حیات بشر همواره به شکل‌های مختلف ملموس و مشهود بوده، موجب تغییر و تحولات بسیار بوده، هست و خواهد بود.

حماسه‌ها، اینارها، از خودگذشتگی‌ها تا بلندای اسطوره و حتی اعتقاد به اسطوره در بین اقوام و ملل مختلف نمودی از احساس عدم بی‌تفاوتی و احساس مسئولیت و مأموریت وی نسبت به محیط پیرامونش می‌باشد.

تا جایی که اندیشمندان بزرگ بی‌تفاوتی آدمی را خروج از جرگه انسانی معرفی کرده‌اند گویا که در این موجود، اتفاقی نامعمول موجب چنین احوالی شده است.

تو کز محنت دیگران بی غمی نساید که نامت نهند آدمی

سعدی به نصیحت آدمی ننشسته، بلکه به اصل طینت آدمی پرداخته یعنی غیرممکن است انسان‌ها بتوانند نسبت به رنج و مشکلات هم‌نوعانشان بی‌تفاوت باشند مگر این که رخدادهای ناهنجار در سیر بلوغ و شکل‌گیری شخصیتشان آنها را دچار آسیب کرده باشد.

جبران خلیل جبران می‌گوید:

«اگر بکوشی چیزی از مال خویش را به مردم بذل کنی بی‌گمان رستگارم.»

و یا به قول ویلیام مکیث:

«اگر می‌خواهید خودتان شاد باشید، اول دیگران را شاد کنید.»

و بودا نیز می‌گوید:

«اشک‌های دیگران را مبدل به نگاه‌های پر از شادی کردن بهترین خوشبختی‌هاست.»

و نیز مولا علی (ع) که می‌فرماید:

«من خویش را قانع کنم که مرا امیر مؤمنان گویند اما، در غم و رنج مردم شریک

نباشم.»

همچنین در کلام خداوند:

«جهاد با مال و جهاد با جان ارجحیت یافته و تکاثر و انباشتن ثروت مذموم و

مستلزم عذاب.»

آری، این احساس مسئولیت و مأموریت به صورت مشارکت و همدردی در محنت دیگران و اقدام جهت تسهیل مشکل افراد در شکلهای مختلف با دل، با کلام، با جان، با مال رخ نموده است.

وقف نیز یکی از مظاهر ارزشمند مجاهدتهای مالی افراد، گروهها و سازمانهای خیریه با هدف کاهش مشکلات هم‌نوعان می‌باشد، که با توجه به نیاز عام در زمان و مکان خاص و متناسب با توان وقف‌کننده تقدیم جامعه می‌شود تا از این رهگذر ناهنجاریهای روانی، اقتصادی، فرهنگی و ... کاهش یابد و شرایط رشد طبقات نیازمند هموار شود.

وقف کاروانسراها، آب‌انبارها، مهمانسراها، یتیم‌خانه‌ها، بیمارستان‌ها، کتابخانه‌ها و مدارس و ... از آن جمله‌اند.

آری، واقف به فراتر از خویش می‌اندیشد، او بر شعاع دایره‌ای که خود در آن قرار دارد درحد توان و قابلیت روحی و مالی می‌افزاید تا دیگران را در محدوده امکاناتش شریک کند.

واقف چون رنج و محرومیت دیگران را می‌بیند در خود می‌آشوبد که چگونه من در آسایش و دیگران در محنت و درد باشند؛ او بی‌قرار در خویش جامعه را در آغوش می‌گیرد و فراتر، خود را به جامعه تقدیم می‌کند، رنج دیگران را رنج خود می‌داند و تلاش می‌کند در کاهش مشکلاتشان مؤثر باشد.

آری، این ویژگی ارزشی ریشه در اعماق وجود الهی دارد و با دمیدن روح الهی در کالبد خاکیش بر سایر موجودات ممتاز شده و این حقیقتی است که هرگز محو نخواهد شد که این ناموس خلقت است و مصادیق آن به قدمت تاریخ حیات بشری تا امروز و نیز ماندگاری آن به درازای عمر بشر خواهد بود و این فضیلتی است بر کسانی که این ویژگی الهی را در خویش تربیت و تقویت کردند.

سروده سعدی بزرگ نیز بیانی است از این حقیقت:

او در شعر «قحط‌سالی در دمشق» در پاسخ کسی که می‌پرسد تو که داری چرا

رنجوری، چنین می‌گوید:

نیاساید و دوستانش غریق	که مرد ار چه بر ساحل است ای رفیق
غم بینوایان رخم زرد کرد	من از بی‌نواپی نیم روی زرد
نه بر عضو مردم نه بر عضو خویش	نخواهد که ببیند خردمند ریش

یکی اول از تندرستان منم که ریشی ببینم بلرزد تنم
منقص بود عیش آن تندرست که باشد به پهلوی رنجور سست

در همین راستا روزی که محقق فرزانه سرکار خانم عطیه سادات طباطبائیان تألیف خود در زمینه وقف را آوردند بسیار مشتاق شدیم با همه توان این اثر ارزشمند را به چاپ برسانیم تا هدیه‌ای باشد برای خودآگاهی نسل قرن بیست و یکم که از آن ره‌توشه‌ای ببرند. لذا بر خود لازم می‌دانیم از زحمات و تلاش‌های این محقق نواندیش کمال تشکر و سپاس را بنمایم و برای ایشان آرزوی موفقیت در مراحل بعدی کارهای تحقیقاتی و پژوهشی را داشته باشیم.

این انتشارات برخورد لازم می‌داند از تمام کسانی که در دهه‌های اخیر در زمینه وقف تألیفات، مقالات و پژوهش‌هایی ارائه کرده‌اند تشکر نموده و از خداوند رحمان موفقیت بیشتری را برای آنها خواهیم خواست.

انتشارات ایده‌نو

سید حسین غضنفری

سخن نویسنده

انگیزه انجام امور اجتماعی و خیرخواهانه در اجتماع بشری می‌تواند به چند دلیل ایجاد شود. می‌دانیم یکی از هدیه‌های الهی که در نهاد بشری به ودیعه گذاشته شده حب ذات است. انسان دوست دارد پس از مرگ نام نیک و اثری ماندگار از خود به جای گذارد. پس در زمان حیات خود دست به کارهای خیر می‌زند. دلیل دیگر، عطوفت و مهربانی به هم‌نوع است. تربیت اخلاقی همه انبیا الهی از آدم تا خاتم نیز بر همین پایه استوار است. در تعالیم آنها توجه به هم‌نوع تأکید شده است. چنانچه در کلام مولای متقیان آمده است: کسی که شب سر بر بالین بگذارد درحالی که همسایه وی گرسنه باشد اگر در چنین حالتی از دنیا برود مسلمان نمرده است.

علاوه بر این نیکی و بخشش به دیگری سبب می‌شود احساس رضایت او به خود فرد بخشنده بازگشت کند. در علم روان‌شناسی نیز به صورت صریح این تعریف وجود دارد و آن اصل «کارما» است. «کارما» می‌گوید اگر تو به کسی نیکی کردی آن خوبی در جهان خلقت بی‌تأثیر نخواهد بود و اثر آن بطور حتم به نیکی‌کننده برخواهد گشت. در ادبیات اخلاقی ما نیز آمده است:

تو نیکی می‌کن و در دجله انداز
که ایزد در بیابان دهد باز

اینکه انسان از دایره خودخواهی خارج شود و به نیازهای عاطفی و مادی انسان‌های پیرامون خود توجه داشته باشد سبب خواهد شد که محیط اجتماعی زندگی خود را به محیطی آرام و کم‌تنش تبدیل کند. در چنین محیطی افراد می‌توانند شاهد شکوفایی اخلاق، معنویت و انسانیت باشند. هر کس به اندازه توان خود می‌بایست در این مسیر تلاش کند. آنچه مهم است نیت خیر است، نه مقدار آن.

انسان‌های والا که به فطرت پاک و خدایی خود نزدیک هستند از هر کیش و مذهبی که باشند تلاش می‌کنند در عبادت و خدمت به خلق خدا موفق باشند. درواقع، آنها عبادت واقعی خداوند را به جای می‌آورند. وقف مصداقی از روح تعاون و عطف است و توجه به حقوق انسان‌ها است. هیچ نیرویی جز انگیزه خیرخواهانه نیست که سبب می‌شود درمانگاه و بیمارستانی وقف شود تا نیازمندان بدون دغدغه از نداشتن مال، با مراجعه به آن به درمان آلام جسمی خود بپردازند و چه زیباست اموال وقفی که برای بررسی و تحقیقات جهت رفع نیازمندی‌های بشریت استفاده می‌شود تا از دست‌آوردهای آن آحاد جامعه بهره‌مند شوند. با چهره‌ی گریان طفل یتیمی که با اموال وقف لب‌خند بر گونه‌های آن نقش می‌بندد.

بدین جهت بود که موضوع وقف را به‌عنوان ضرورتی فرهنگی- اجتماعی و اقتصادی احساس کردم و بر خود لازم دانستم با تمام توان مطالبی در خصوص موضوع وقف در گذشته و نیازهای آن در آینده برای مطالعه جوانان گردآوری کنم.

هدف کلی و کلیدی در گردآوری مطالب، روشن شدن گوشه‌ای از تاریخ اجتماعی ایران و آگاهی دقیق‌تر از اقدامات گذشتگان و مراجع و نهادهای دولتی و مردمی در زمینه وقف و ایفای نقش‌های گوناگون آن می‌باشد. دیگر آنکه می‌توان الگوهای صحیح و کاربردی‌تری به منظور استفاده بهینه‌تر از این منبع مالی که دارای پشتوانه‌های عظیم اعتقادی- فرهنگی است ارائه داد و امروزه آن را در اختیار سازمان‌هایی چون اوقاف و یا سازمان‌ها و مؤسسات خیریه و مراکزی که به نحوی در رفع مشکلات اقتصادی جامعه تلاش می‌کنند قرار داد. بنابراین اهداف این نوشتار را می‌توان در سه بخش تشریح کرد:

۱- آشنایی با گوشه‌ای از مسایل وقف در گذشته؛

۲- بررسی پیشینه و عملکرد وقف برای برنامه‌ریزی‌های کاربردی امروز؛

۳- توجه به آینده وقف همگام با تحولات جهانی و نیازمندی‌های انسان فردا.

این نوشتار شامل هفت فصل است که پنج فصل آن درباره ساختار نهاد وقف در فقه و بستر زمانی (تاریخ) به رشته تحریر درآمده و دو فصل پایانی بر اصل ضرورت و استمرار وقف در حوزه‌های عبادی- فرهنگی و اقتصادی در قرن ۲۱ پرداخته و بخش ضامنه به اصطلاحات وقف پرداخته است.

از خدای مهربان برای پدربزرگم، به عنوان اولین معلم، که انگیزه‌های اولیه‌ی کمک خیرخواهانه در قالب وقف را در ذهن کودکیم به‌وجود آورد و ملک و درآمد شخصی خود

را برای ساخت مسجد وقف کرد تا متدینین بتوانند در آن به عبادت خدا بپردازند، علو درجات را خواستارم.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از همه کسانی که در نوشتن این اثر مرا یاری رساندند تشکر کنم. به‌ویژه سرکار خانم میرحاج که با در اختیار قرار دادن پایان‌نامه خود کمک شایانی به اینجانب کردند و همچنین از مسئولین کتابخانه دانشگاه الزهرا و دانشگاه تهران که در این خصوص مساعدت‌های همه‌جانبه داشتند. در انتها از همه همکاران و مسئولین محترم انتشارات ایده‌نو که در چاپ کتاب همه‌گونه مساعدت‌های لازم را به عمل آوردند تقدیر و تشکر می‌کنیم.